

ZPRÁVA ZE ZAHRANIČNÍ CESTY¹

43rd ICOLC Meeting

4. - 7. 10. 2015, Oslo, Norsko

Blanka Jankovská

Díky podpoře AKVŠ a Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice jsem se v říjnu mohla zúčastnit [43. setkání členů ICOLC](#) (International Coalition of Library Consortia) v Oslu. Konferenci pořádalo norské konsorcium [CRISStin](#) a zúčastnilo se jí 107 delegátů z 32 zemí.

Liam Earney (JISC) představil v přednášce *UK Negotiations for the total cost of publication* dva přístupy k vyjednávání. Hlavním snahou je kompenzace nákladů na APCs a nákladů na předplatné. Jako výzvy (a překážky) vidí komplikované prostředí ohledně politik jednotlivých účastníků vyjednávání, nutnost korekce očekávání, hybridní vydavatelé odmítající kompenzační dohody a pobídky směrem k vědcům a vydavatelům. Závěrem shrnul, že otevřený přístup je cesta, ne událost a nadnesl otázku, jestli není příliš brzy na to, abychom si byli jisti důsledky a dopady. Musí nás neustále zajímat pokroky v systémech kompenzací (offsetting schemes) a zda existuje propojení mezi úspěchem těchto systémů a osudem hybridního OA. Důležité je i zvýšit zájem o podporu alternativních modelů.

Velmi podobným tématem se zabývala i Kerstin Stieg v přednášce *Offsetting Deals in Austria*. Postupně přiblížila čtyři modely, resp. pilotní projekty dohod s vydavateli (Royal Society of Chemistry, Institute of Physics, Taylor and Francis a Springer). Jako výhody těchto dohod uvedla odstranění či zmírnění tzv. „double dippingu“, transparentnost, konkurenční boj, viditelnost, efektivní administrativa, tzv. „pionýrský efekt“ a získání zkušeností. Nevýhodou je přílišná složitost a to, že nikdo neví, co se stane za tři roky, až dohody/projekty skončí.

Na vyjednávání ohledně APCs byla zaměřena i třetí prezentace pořádajícího konsorcia CRISStin. Přednášející položil otázku, co jsou dobré APCs – ty, které udělají výzkum dostupný, viditelný a citovaný. A co může zvýšit ochotu platit více? Prestiž časopisu/vydavatele, připoutání výzkumníků do ekosystému vydavatele (Mendeley) a přímé odměňování vědců vydavatelem.

Ralf Schimmer z Max Planck Institute prezentoval postřehy a čísla v přednášce o přípravě přechodu ze systému předplatných na OA (*Preparing for the transition from subscriptions to OA*). Již teď je v systému dostatek finančních prostředků – současné náklady na článek jsou 5 tis. EUR. V Německu je průměrný poplatek za článek 1236 EUR. „Velká trojka“ (Elsevier, Wiley, Springer) produkuje méně než polovinu publikací, ale od knihoven dostává skoro $\frac{3}{4}$ rozpočtu (v Německu). Cesta k přechodu: začít pracovat na scénářích přechodu – sbírat publikační data na národní a institucionální úrovni, pracovat na kompenzačních scénářích na všech úrovních, zaměřit se na ty vydavatele a obory, které z rozpočtů absorbují největší částky (STM), pracovat na cenové transparentnosti (zveřejňovat informace o APCs, vyvíjení efektivní infrastruktury, pomoc při budování

¹ Cesta byla podpořena z prostředků AKVŠ a Univerzitní knihovny Pardubice.

škálovatelných procesů pro APC transakce. Platby předplatného musí být zastaveny, je třeba začít jednat a akce musí být globálně soustředěná.

Robert van der Vooren z Asociace nizozemských univerzit se podělil o zkušenosti z vedení OA vyjednávání na globálním trhu (Conducting OA negotiations in a global market from a dutch perspective). Cíle nizozemské politiky: v r. 2018 60 % publikací v režimu OA, v r. 2024 100 % publikací otevřených. Nizozemí silně preferuje zlatou cestu OA a žádný z tzv. big deals není uzavřen bez významného posunu směrem k OA. V současnosti jsou uzavřeny dohody se Springerem, Wiley (obě dohody jsou velkými milníky) a Sage. Stávající kontrakt s Oxford University Press byl prodloužen o rok a diskuze ohledně OA budou pokračovat. Prioritou pro předsednictví Nizozemska Evropské unii v r. 2016 bude otevřená věda.

Po sérii prezentací následovala „grill session naruby“ zaměřená partnerství prodejců/vydavatelů/producentů a konsorcií. Tématem bylo, co si vydavatelé myslí, že by konsorcia mohla dělat pro zlepšení vzájemných vztahů. Odpovídali zástupci Elsevieru, Sage, IoP a Duke University Press. Padaly návrhy, že by konsorcia mohla shromažďovat elektronická data o potřebách čtenářů, že by se mohly více projednávat možnosti přístupu ke zdrojům a že by se mělo zamezit duplikaci snah v oblasti ochrany digitálních dat a budování informační infrastruktury.

Hosté z Koreje a Japonska pak představili aktivity a zkušenosti z fungování svých konsorcií. V Japonsku se potýkají zejména s obrovskými výkyvy devizových kurzů, neexistencí podpory na vládní úrovni, častým rušením kontraktů, malým množstvím japonských zdrojů a externími faktory. Do budoucna chystají nové obchodní modely, průzkum celkové hodnoty APCs v Japonsku, rozšíření propagačních aktivit a mezinárodní spolupráce.

Jednou z velmi zajímavých informací pro mě bylo zjištění, že existuje charita, která podporuje vznik a fungování konsorcií v rozvojových zemích. Jmenuje se [INASP](#) (International Network for the Availability of Scientific Publications), vznikla ve Velké Británii a působí ve 22 zemích. Je financována částečně vládou Velké Británie a částečně švédskou agenturou. Momentálně má 30 zaměstnanců plus další spolupracovníky a experty. Konkrétně byly představeny úspěchy, kterých INASP dosáhla při spolupráci s konsorcií v Zimbabwe a na Srí Lance.

Mezi jinými konferenčními materiály jsme obdrželi i analýzu výsledků ICOLC Battlefield Survey, ve které jsou porovnány cenové změny u vybraných poskytovatelů databází a vydavatelů časopisů mezi jednotlivými lety 2009 – 2015, kdy průzkum probíhal. V r. 2015 průzkum získal 59 odpovědí. Bude se v něm i nadále pokračovat a pravděpodobně do něj bude zahrnut i obor zdravotní péče. Samotný dotazník dozná menších změn, aby byly pokryty i situace typu, kdy do předplaceného balíku přibude časopis a cena bude jiná, než kdyby se balík předplatil nově.

Dále následovala opět „vendor session“, ve které byla představena skupina Springer Nature.

V další sekci sdílelo několik kolegů z celého světa své zkušenosti z vyjednávání s vydavateli a poskytovateli obsahu. Např. Glenn Truran z konsorcia SANLiC (Jižní Afrika): i jejich konsorcium mělo největší problémy s pohyby měnového kurzu, kdy za pět let došlo k nárůstu o 106 %. Aby členové konsorcia zredukovali roční nárůst cen, museli přistoupit k redukci obsahu – redukce ceny o 1 % znamenala redukci obsahu o 3 %. Sandrine Malotaux (Couperin, France): konsorcium vydalo doporučení, aby byla upřednostňována zelená cesta před zlatou a aby vědci nepublikovali v hybridních

časopisech. Richard Parsons (Scottish Higher Education Digital Library): pokud dohody nebude dosaženo vyjednáváním, konsorcium přejde k vypisování tendrů. Nils Andenaes (CRISTin, Norsko): opět problémy s kurzy - od r. 2013 klesla norská koruna o 42 % oproti USD, o 16 % oproti EUR a o 32 % oproti GBP. Při vyjednáváním dosáhli vyšší transparentnosti, vydavatelům udělují benefity za spolupráci s konsorciem, požadují na nich flexibilní modely. Jako problematickou oblast vidí textový a data mining – většina vydavatelů je velmi restriktivních.

Kolegyně ze Švýcarska a Francie poté prezentovaly projekty národních licencí, které běží, či se chystají v jejich zemích.

V rámci ICOLC existuje pracovní skupina zaměřená na uživatelské statistiky pro konsorcia. Anne Osterman přednesla výsledky průzkumu mezi jednotlivými konsorciemi. Nejčastěji používaným nástrojem pro sledování statistik je Excel, některá konsorcia vyvinula své vlastní nástroje. Mezi požadavky, co by měl nástroj pro evidenci statistik umět, byla využitelnost pro benchmarking, možnost kombinování s daty o nákladech na zdroje, správa hesel a usnadnění analytiky. Pracovní skupina provedla studii proveditelnosti, jejímž výsledkem bylo, že nejvhodnějším řešením bude hledat partnera a adaptovat již existující nástroj. Zatím byly vedeny rozhovory s organizací JISC z Velké Británie o jejich nástroji pro konsorciální statistiky JUSP a poté s francouzským konsorciem Couperin, které také využívá JUSP, upravený pro své potřeby.

Dyveke Sijm podala zprávu o vývoji nástroje pro dánské konsorcium DEFF. Na projektu nástroje pro konsorciální statistiky pracoval student 7,5 hodiny týdně. Ručně stahoval COUNTER statistiky s cílem získat na institucionální úrovni cenu za stažení, cenu na FTE, poměr využití a cenu za využitý titul. Na úrovni licence pak průměry ze zmíněných vztahující se k jednomu big dealu. A konečně i tzv. „consortia index“ – průměr ze zmíněných napříč celým konsorciem. Každá instituce dostala z této analýzy jen své výsledky a data byla sdílena s vydavatelem (s výjimkou konsorciálního indexu). V plánu mají kroky, které by je posunuly zase o kus dál: čištění, kalibrace a normalizace dat, určení dalších parametrů a vyhodnocení (leden - únor 2016). V budoucnu snad i benchmarking s jinými konsorciemi.

Britt-Marie Wideberg ze švédského konsorcia BIBSAM prezentovala implementaci nástroje JUSP. Národní knihovna ve Švédsku se rozhodla financovat jednoletý pilotní projekt: od vydavatelů byla s pomocí protokolu SUSHI stažena dat, zkompileována, zkontrolována a pak přeposlána do konsorcia JISC, přidány byly i informace o spolupracujících institucích a jejich smlouvách. Pilotu se zúčastnilo 56 institucí, na začátku října obdržely přístupové údaje a mohou tak získat své analýzy.

Na švédský projekt navázal Ross MacIntyre z JISC a předvedl demo nástroje JUSP.

Craig Olsvik z kanadského konsorcia CRKN hovořil o změně modelů pro rozpočítání nákladů mezi členy konsorcia. Předchozí model z r. 2001 byl složený z podílu FTE-vědci, FTE-studenti a fakultních FTE. Poté přišlo s novým modelem založeným na rozdělení členů konsorcia do pásem. Rozdělení se počítá z tříletého průměru pro každou z následujících proměnných: FTE-sponzorovaný výzkum, FTE-studenti a FTE-fakulty. Výsledkem je třináct pásem, do kterých jsou zařazeny univerzity podle výše zmíněných proměnných. Podle starého systému ještě fungují čtyři licence a zároveň jsou to kandidáti na převedení na nový systém. Shrnutí: proměnlivá úspěšnost, cenná zkušenost, spokojení členové konsorcia.

Sandrine Malotaux z Francie se podělila o podobný rozpočítávací model pro Elsevier Freedom Collection. V jejich případě nastal posun od „cost-distribution“ modelu

založeného na historických výlohách ke „criteria-based“ modelu, kde se staly nejdůležitějšími kritérii počty výzkumníků a Ph.D. studentů. Jednotlivým druhům uživatelů byly přiděleny odlišné váhy: vědec ve výzkumném ústavu 1, univerzitní profesor 0,6, Ph.D. student 0,4, lékař v univerzitní nemocnici 0,2 plus váha podle oboru: humanitní vědy, společenské vědy a právo 1, STM 7.

Teresa Costa z Portugalska popsala nový „cost-distribution“ model, který je založený na kombinaci uživatelských statistik a typu instituce. Postupně se konsorcium propracovalo k modelu „vážený průměr z FTE“, kde je bráno v potaz minulé využití zdrojů a důraz kladen na typ instituce.

Ilkay Holt z tureckého konsorcia ANKOS prezentovala „cost-distribution“ model pro Wiley Online Library (paušál plus využití s váhou 50 % na poslední 3 roky plus FTE s váhou 50%).

V sekci „Consortia Admin Tools“ se představili zástupci tří konsorcií a popsali svou cestu k optimálnímu nástroji pro správu agendy. Dánské konsorcium DEFF: dříve systém na bázi Microsoft Access a SQL, národní veřejná soutěž, v současnosti kontrakt podepsán se soukromou firmou z Kodaně (dokončení v květnu 2016). Konsorcium dánských veřejných knihoven: dříve mix Excelu, Google Docs, wordovských dokumentů a Outlooku. Po průzkumu trhu se rozhodli pro partnerství s komerční firmou a šli cestou vytvoření nového systému (ConsortiaManager) – od r. 2014. E-resources Manager v Bavorské státní knihovně: v Německu je velké množství konsorcií, každé s vlastním „home made“ ERM systémem. Samotná BSK provozuje systém s názvem Konsortial-Datenbank (administrátorský modul pro správce konsorcia, modul pro nahlížení pro členy). Jde o systém vlastními silami vytvořený, proprietární, bez znalostní báze, nepropojený s účetním systémem, bez uživatelských statistik (ty jsou uloženy na jiném místě). Je to pouze prozatímní řešení, ovšem už nějakou dobu fungující.

V třetí „vendor session“ se diskutovalo o budoucí roli zprostředkovatelských agentur.

V posledním velkém bloku se řešila budoucnost ICOLCu. Zakladatel Tom Sanville odešel do penze a ve vedení ho nahradí Celeste Feather ([článek o ICOLC²](#)). Proběhl i průzkum zjišťující informace o členech ICOLC a o jejich představách, jak by měl ICOLC fungovat. Členové požadovali především udržitelnou, flexibilní a odlehčenou organizační strukturu v čele s řídicím/výkonným výborem a udržení a podporu globálního aspektu ICOLCu. Ann Okerson představila návrh, který byl poté schválen: výkonný výbor s dvouletým funkčním obdobím složený z 5-7 členů, plánovací výbor pro Severní Ameriku, plánovací výbor pro Evropu.

Další setkání se uskuteční v Los Angeles 17. – 20. dubna 2016 (ICOLC North America) a v Amsterdamu 17. – 19. října 2016 (ICOLC Europe). Kjell Tjensvoll poté vyjmenoval témata pro další práci: rozvíjení COUNTER/SUSHI standardů, další ročník Battlefield Survey a průzkumu týkajícího se ukončování a dalšího pokračování jednotlivých smluv s vydavateli, prohlášení ICOLC ohledně kurzových problémů, resp. podpory fakturování v lokálních měnách.

Konferenci pak ukončil Lars Bjornshauge s výzvou, kterou lze ve zkratce shrnout do věty „*ICOLC should lobby for OA*“.

² FEATHER, Celeste. The International Coalition of Library Consortia: origins, contributions and path forward. *Insights* [online]. 2015, 28(3) [cit. 2015-11-03]. DOI: 10.1629/uksg.260. ISSN 2048-7754. Dostupné z: <http://insights.uksg.org/articles/10.1629/uksg.260/>